

G. TORONYI JUDIT

Sokszínű múzeum

Neograd 2008 – A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve XXXII.

Neograd 2008 címmel 2009 októberében látott napvilágot a Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet évkönyve. Az eddig megszokott egyszínű fekete megjelenést szokatlan külső váltotta fel. Birkás Babett képzőművész, a fedőlap tervezője így vall erről: „A borító háttereként a *Somoskő vára* című, egyedi technikával készített képemet használtam fel. A várról készített légi felvétel fóliára nyomtatott képét színes gyöngyökkel díszített gombostűk erősítik a feszített festővászonhoz. Az időigényes technika díjat nyert 2008-ban a *Ráragasztott Reneszánsz* című kiállításon (Pásztói Múzeum: *Erzsébet-sorozat*), valamint az idei *Tavaszi Tárlaton* (Nógrádi Történelmi Múzeum: *Anatómia* című képek). Az eredetiben 3 dimenziós kép felülnézetben látható a borítón (a szkennelés hatására), így csak a gombostűfejek érzékelhetők. Az ezüst pontok által hangsúlyozott körvonalak (a kép legvilágosabb színeként) szinte felragyognak, és tág teret adnak számos asszociációnak. Csillagokként, vagy izzó Szentjánosbogarakként keretezik a formákat. Fémességük ellentétben áll a háttér bársonyra emlékeztető anyagszerűségével, és sötétebb (elsősorban a lila és zöld komplementer kontrasztot megmutató) színeivel. A logóhoz egy a Nógrád várát megjelenítő grafika lett kiválasztva. Az új név: *Neograd*, és a többi felirat is elegáns betűtípust (Palatino Linotype) kapott.” A nem mindennapi

külső után az eddigtilt eltérő belső tartalmat adnak a kötet írásai is abból a szempontból, hogy idén csak muzeológusok írásai találhatóak a kötetben. A szerzők nagy része a Nógrádi Múzeumi Szervezetben dolgozik, és e könyvben teszik közzé a történelemtudományok és a közművelődés terén végzett munkáik legfrissebb eredményeit. Ezenkívül két felvidéki muzeológus és az MTA Régészeti Intézetének munkatársa is színesíti tanulmányával a kötetet. Újdonság még a tanulmányok végén található angol és német nyelvű rezümé, ami tovább emeli a kötet értékét.

Az egyes fejezetek címei az alábbiak: történelemtudomány, művészettörténet, régészet, néprajz, természettudomány. A szerzőket érdeklő témák igen változatosak, sem a korszakokat, sem az aktuális kutatási kérdéseket nem lehet egysíkúan behatárolni. A kötetben megjelenő, a tudományos megemlékezés figyelmére méltó személyek között találjuk Hulita Vilmost, a füleki gyárigazgatót és politikust, a Zubovics-családot, és a pásztói képzőművészt, Fürjesi Csabát. Hulita Vilmos ellentmondásos személyiségéhez kerülhetünk közelebb Agócs Attila tanulmányának köszönhetően. A „20. század egyik legismertebb, de mégis legismeretlenebb füleki szereplője” (15.), akit a gazdasági- és a közéletben is jól ismertek a korban, fordulatos és eseményekben bővelkedő életutat tudhat magáénak, magatartása a külső

szemlélőd számára olykor megmagyarázhatatlan. Egy igen erős és összetett egyéniség bontakozik ki előttünk, aki saját útját járva vállalja döntéseit, és azok következményeit. Paradox módon egyszerre vádolták csehszlovákkal, és támadták azért, mert „csehszlovák állampolgárként a Csehszlovák Köztársaság létezésének 20 éve alatt (1918–1938) sem tanult meg szlovákkul még köszönni sem” (9.). A tanulmány végén a szerző is jelzi, hogy egy ilyen gazdag életút további kutatásokat igényel még, hiszen számtalan „izgalmas társadalomtörténeti kérdést vet fel és hagy megválaszolatlanul” (18.).

Szécsény méltán híres Komjáthy-hagyatékának egyik értékes részét alkotják az oldalági leszármazott Zubovics-család dokumentumai, amelyek a szécsényi Múzeumbarát Kör lelkes tagjának, dr. Zubovics Tibornak köszönhetően kerültek a Kubinyi Ferenc Múzeum gyűjteményébe. Kazareczki Noémi tanulmányában megjelenik a család legismertebb tagja, az 1846-ban született Zubovics Fedor, aki gyakran került az újságok címlapjára katonai hőstetteivel és feltalálói tehetségével. „Ha valamivel előállt, véletlenül mindig volt ott egy újságíró is.” (30.) Meghökkenítő természete nem hagyta őt ismeretlenül a kortársak előtt. „Irodalmi műveikben nem kisebb személyiségek szerepeltették alakját, mint Krúdy Gyula, Herczeg Ferenc vagy Gárdonyi Géza” (31.), de barátai között tartották számon Mikszáth Kálmánt is. A család hagyatékának a múzeumba kerülése is arról tanúskodik, hogy lelkes lokálpatrióták a múlt értékeit felismerve kincseket tudnak átadni a közgyűjtemények és a jövő nemzedéke számára.

Kortárs művész alkotásait mutatja be Shah Gabriella, a Pásztói Múzeum művészettörténésze Fürjesi Csaba szemé-

lyében. A pásztói származású szobrász és festőművész alkotásai közül a *Profán mítoszok* sorozatot, ezen belül az egyetemes igazságokat megmutatni akaró témákat emeli ki a szerző, hangsúlyozva, hogy „a mítosz jóval több, mint régmúlt korok meséje: kulcs az ember lényegének megértéséhez” (44.).

Nógrád megyét a régészeti feltárások szempontjából a legkevésbé kutatott megyeként tartja számon a régészeti szakma. Az évkönyvben három feltárásról is számot adnak a szakemberek, bizonyítva a terület leletekben gazdag voltát. A régészek leírásából megtudhatjuk, hogy Erdőtarcsa-Daróczi-hegyen „számolhatunk egy közép európai Micoqui-utód jellegű (bábonyi?), egy idősebb felső paleolit (aurignaci) és egy fiatalabb őskori megtelepedéssel” (61.). A pilinyi kultúrát két tanulmány is bemutatja. Köhler Kitti a késő bronzkori hamvasztott temetkezések antropológiai vizsgálatának eredményeit ismerteti, míg Guba Szilvia kitér a sírokban található tárgyak elemzésére is. Összegzőként megállapítja, hogy „a kerámiák töredékessége és a bronzok általános formája pontosabb kronológiai megállapításokat nem tesz lehetővé. A temető anyaga azonban szervesen illeszkedik a Belső-Cserhát hasonló korú későbronzkori lelőhelyeihez (pl.: Buják, Szanda, Szirák)” (86.). A történettudomány társtudományaként jegyzett régészet nógrádi eredményei a tanulmányok alapján arról győzik meg az olvasót, hogy a régészetileg feltáratlan Nógrád megye mélye múltunk sok kincsét rejtja még. Bízunk benne, hogy mielőbb minél többet megismerhetünk közülük.

A magyar néprajz kétszáz esztendő története és több mint százéves önálló diszciplináris léte hatalmas ismeretanyagot halmozott fel. Az évkönyv néprajzi tanulmányai arról szólnak,

hogyan ez a tudásmennyiség az, ami alapul szolgálhat újabb eredmények létrehozásához. A balassagyarmati Palóc Múzeum számára rekonstruált ilinyi népviselet fényképről „levarrt” darabjain keresztül a falu lakóinak múltához kötődését is tetten érhetjük Lengyel Ágnes kutatómunkájának köszönhetően. Így derül ki számunkra, hogy Ilinyben „egy 1967-es szociológiai felmérés adatai szerint a palóc elnevezésért az idősebbek »haragszanak«, önmagukat nem azonosítják ezzel” (100.). A hagyományok újraélesztése a múlt gyökereinek becsben tartásáról tanúskodik, a tradicionális népviselet őrzése a lokális identitás fontosságát hangsúlyozza a külvilág felé.

Mindennapjaink során az út mentén elhelyezett szakrális kisémlékek beépülnek szűkebb környezetünkbe, sokszor még a hívők sem kezelik jelentőségüknek megfelelő helyen. Pedig mennyire fontos lenne egy pillanatra megállni, elidőzni egy-egy út menti keresztnél vagy kis kápolnánál. A hétköznapi gondjai közepette egy magasabb dimenzióknak ez a földi szimbóluma olyan belső szükséglet és hit gyümölcse, amely „az etnológusok számára széles spektrumot jelentő, hosszú távú kutatást igénylő munka”(135.). Dita Nociarová tanulmánya ezt feltétlenül alátámasztja.

A nógrádi muzeológusoknak a természettudomány területén meglévő komoly felkészültségét bizonyítja a Pásztói Múzeum két tudományos munkatársának, Hír János paleontológusnak és Pásztói Andrea geológusnak a *Múzeumi Évkönyvben* megjelent kutatási beszámolója. A feltárások fényképekkel gazdagon illusztrált részletes leírása meggyőző az olvasót, hogy Nógrád megye természettudományos múltjának kutatása megfelelő kezében van.

Az 1980-as évek végére datálja a statisztika a múzeumok látogatottságának

csúcspontját, ami sajnálatos módon öt év múlva mélypontra kerül. Csak a '90-es évek vége hoz lassú emelkedést a múzeumlátogatók számában. Ez a múzeumok által kidolgozott két kitörési pontnak volt köszönhető. A turizmusban rejlő lehetőségek mellett a múzeumpedagógia volt az az út, amin a múzeumok el tudtak indulni, és a kedvezőtlen folyamatokat vissza tudták fordítani. Ennek lényege, hogy a múzeumi gyűjtemények értékei beépüljenek az egyén kultúrájába, és ennek a legnagyobb sikerrel kecsegtető célcsoportja az iskolásoké. Az első lépés az igény kialakítása a fiatalokban, hogy a felnövekvő generáció számára öröm forrása legyen a múlt emlékeinek megismerése, így törekedjenek az ismeretek megszerzésére. A *Közlemények* rovatba került be Tóth Zsuzsának, a balassagyarmati Palóc Múzeum egykori munkatársának a múzeumpedagógiai tapasztalatokról szóló beszámolója. A Palóc Múzeum munkatársai Tóth Zsuzsa tapasztalatai szerint összehangolt munkával segítik elő a gyerekek ilyen irányú fejlődését, aktív közreműködést várva és ambicionálva bennük. Az évkönyvben a balassagyarmati tapasztalatokról olvashatunk, de a megye többi múzeumában is tartanak ilyen foglalkozásokat. A Pásztói Múzeum magas színvonalú múzeumpedagógiai munkáját idén az Oktatási és Kulturális Minisztérium és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központja Nívódíjjal is jutalmazta.

Az évkönyvet Szirácsik Éva a Nógrád Megyei Levéltár gyűjteményében található uradalomtörténeti dokumentumok ismertetésével zárja. Bajthay István tisztartó négy levelet ír földesurának, Koháry Istvánnak 1711–1713 között. A korszak történései, a szűkebb környezet eseményei és a levélíró viselt dolgainak tudósítása a korszak hangulatát is az

olvasó elé tárja, amely így színes és érdekes olvasmány.

Recenzensként feltétlenül figyelmébe ajánlom a laikusoknak és az egyes tudományos területeken jártasabbaknak is a *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyvét*,

amelynek tanulmányai mindannyiunk számára sok új információt adnak az olvasás során.

(*Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet, Salgótarján, 2009*)

HANDÓ PÉTER

Képből és beszédből komponált

Shah Timor: *Élet a szobrok között. Ifj. Szabó István művészete*

„Ha a felvevőgép az emberi szem meghosszabbítása, látóképességünk váratlan kiterjesztése, akkor szükségképpen az emberi intelligenciáé is” (66.) – írja Bíró Yvette a *Profán mitológia* című kötetében, melyben a film kultúrába ágyazottságát, a kultúrával kialakított konstruktív viszonyrendszerét, a filmnek, mint mágikus gondolkodásnak a működését vizsgálja. Shah Timor kamerája is intelligens meghosszabbítása az emberi szemnek, látóképességünknek, vizuális eszközkészlete nyelvén mítoszt teremt; többnyire az ember mítoszáét. Képkalkotására – vélhetően – jelentős hatást gyakorolt Gaál István filmrendezővel való kapcsolata, illetve a róla készült portréfilm forgatása során átadott, ellesett szakértelem, valamint az a sajátos látásmód, ami mögött bizonyára ott munkál a hozott és a felvett kultúra kettősségéből táplálkozó affinitás, komponálási készség, amellyel ritmust teremt és egységessé teszi a filmjeit.

Legutóbbi, *Élet a szobrok között. Ifj. Szabó István művészete* című portréfilmje

a 83. életévében járó, Benczúr-falván élő alkotó munkásságába, művészetének viszonyrendszerébe avat be nyolc narratív és kilenc zenei-képi tétel egymásra rétegezésével. Az idén befejezett film aktualitását növeli, hogy a Munkácsy-díjas ifj. Szabó István 2009 őszén Nógrád megye díszpolgárává

vált, szülőföldje – ahová számos szállal kötődött és kötődik, amelynek hagyományáért, kultuszainak életben tartásáért dolgozott és dolgozik – elismerésében részesült. Nem mellékesen és az aktualitáson túl, Shah Timor kamerája méltó módon teremti meg ifj. Szabó István művész-mesterember örök jelenlétét, amennyiben a film a múlt (állandó) jelenné tétele, hiszen a forgatás időben megelőzi a megtekintést, ezért egy korábbi eseményről vetít úgy, mintha éppen zajlana.

Shah Timor ezúttal is a dokumentarista filmek hagyományos szerkezetét alkalmazza, ezáltal könnyen befogadhatóvá, szerethetővé teszi alkotását. A filmbeli „elbeszélés” során a kezdeti verbális

dominanciát jó érzékkel teszi a végére vizuálissá, amit egyfelől a narratív blokkok idejének folyamatos rövidülésével ér el, másfelől azzal, hogy a beszéltetett jelenlétének képi megerősítéséről fokozatosan lemond, az alkotói szavakat az életmű láttatásával támasztja alá és erősíti fel. Feszés tempót diktál, a beszédmódváltás intuitív ereje révén mitizációra alkalmas, s ezáltal a maradandóság igényével fellépő értéket hozott létre a szerkesztés során a rögzített anyagból.

A film nyitányaként a benzúralfvai táj és út képét villantja fel, s a megérkezést tudatosítja a települést jelző tábla mutatásával, majd a Benczúr-kastély láttatását követően belép az alkotó szobortermő hétköznapijába, megjelenítve a neves nógrádi történész és családfakutató, Nagy Iván portréjának kifaragását a kastélykertben. Ezt követően ifj. Szabó István a kastély-műterem bejárata előtti lépcsőn állva mintegy beinvitál az életébe, a műhelyébe. Szerszámok és kisplasztikák körében indul a „gyökerektől/-ről” az elbeszélés. Megelevenedik az édesapa személyisége, szobrászszá válásának kulcsmomentuma: a Salgótarján külterületén, Baglyasalján élő Bóna Kovács Károly szobrásznál végzett segédi munkája, majd az önállósdását követő, népi fafaragók körében szokatlanul gyors fejlődése. Ez az örökség indítja el ifj. Szabó Istvánt a szobrászművészi pályán a II. világháború után, 1947-ben. Ebben a közel tíz perces tematikai egységben az apa személyiségén túl az első mesterek és megbízások elevenednek meg, s a családi album archív felvételei beúsztatásával sor kerül ezek hitelesítésére is. Az eredet ismertetéséből vezet át a műterem padlástéri feljáromjának belső erkélyéről készített körkép, mintegy megmutatva a helyszínt, az alkotások születésének helyszínét, amely a második narratív

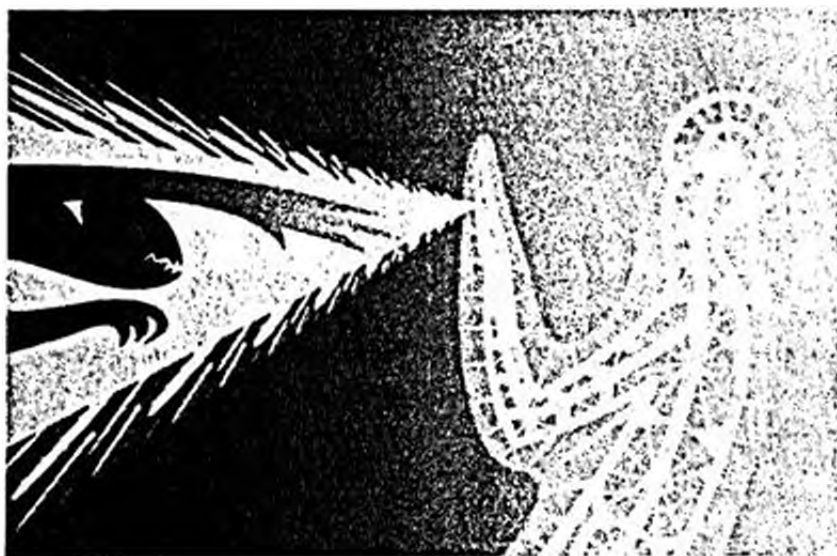
egységen belüli szövegrendező elv. A település, a kastély, a műterem története mesélődik el, és a szülői hagyaték gondozásának, egyben tartásának igénye, egy későbbi közgyűjteményi elhelyezés terve. Ennek az örökségnek a bemutatása válik az ezt követő zenei-képi betét témájává. A harmadik narráció a „hol és mivel szeret foglalkozni a szobrászművész” kérdéskört járja be, miközben különböző munkafázisokat – szabadtéri faragás, belsőtéri vázlatkészítés stb. –, kész és készülöben lévő műveket mutat. A mikszáthi és madáchi hagyomány ápolásával kapcsolatos tervekbe pillantunk be, megismerjük a Madách Imre és Fráter Erzsébet alakját, kapcsolatát megjelenítő kompozíció makettjét, végleges nagyságú gipsz-, illetve agyagvázlatát, kőbefaragásának szándékát. Fráter Erzsébet szemének formázása közben halkul el a háttérbeszéd, s bomlik ki a film legszebb lírai betéte: ifj. Szabó István a műtermi padlástéri erkélyrészen korlátjára könyökölve, tekintettel méregeti születőben lévő szobrát. A munka szeretete, a hivatás iránti rajongás olvasható le minden gesztusról. Ezt szövi tovább és realizálja a negyedik narratív blokk, melyben a szobortól való megválás a gyermek eleresztéseként fogalmazódik meg. A következő – zene és kép összjátékából építkező – elem a szobrairól gondoskodó, azokat ecsettel tisztogató művészt jeleníti meg. Innen fűződik vissza az ötödik narratív egység a műhely szerszámok és kisplasztikák színesítette világába, az alkotói folyamatba, az arról való gondolkodásba, miközben a szem számára köztéri alkotások, szobrok és kompozíciók rétegződnek egymásra. Az újabb zenei rész alatt az apai mesterség folytatását, a fafaragást, egy női figura favésővel történő formázását láthatjuk. A hatodik narráció egyfelől a nógrádi kötődést és

ennek kifejezését hivatott érzékeltetni, másfelől visszakanyarodik az apához, mint identifikációs lényeződőhöz, mint saját munkásságának viszonyítási alapjához. A következő zenei betét alatt az objektív tekintete átvonul a majdan köztéri szoborkompozíció gipszváltozatára. Innen szövődik tovább a hetedik narratív elemben a szó a szakmáról, a szakmaiságról, a művész belső látásának, intuitivitásának fontosságáról, arról, hogy leginkább mesterembernek tartja magát. A film egészét uraló harmóniába egy negyedperces disszonancia csúszik, amikor – feltételezhetően – a 2008-as horpácsi Kálmán-napi program résztvevőinek vizuális körbejárása ékelődik be szövegválasztó elemként. Amennyiben a feltételezés igaz, akkor ez a részlet ifj. Szabó István Nagy Iván-szobra – amelyet a film elején még a művész kőbe véselt – végső helyére, a Mikszáth Kálmán-, Mauks Ilona- és Szontágh Pál-szobor társaságába kerülésekor készült. Ezt azonban semmi sem erősíti meg, ezért nem tekinthető a kompozíció szerves részének, azaz funkciótalannak tűnik ifj. Szabó István tömegben belüli kamerával keresése.

Innen az apa alakjának fába-faragása vezet vissza a művész benczúrfalvai életébe, amelyen belül kiemelkedő a szerepe feleségének, a szintén szobrászművész Nagy Máriának. Végezetül ifj. Szabó István beszél arról a privatizációs kényszerről, ami évek óta a kastélyműterem más célú felhasználásával fenyegeti, s ennek megvalósulása egyben a munkássága befejezését is jelentené. Az utolsó képkockák felesége társaságában mutatják, a jövő reményével övezve.

Shah Timor filmje logikusan, részleteiben is megkomponáltan építkezik, magas fokú vizuális intelligenciáról, megjelenített erőről tesz tanúbizonyosságot. Bíró Yvette szerint az egyes képelemek értelmét „a kontextus egészében való helyük szabja meg. A független létezés varázsa és a függő helyzet jelentésszorosozó nyomatéka mindig egyidejűleg determinálja a végső jelentést”. (55.) Az ifj. Szabó Istvánról szóló portréfilmben kibontakozó végső jelentés leginkább a szülőföld iránti önzetlen hűségben ragadható meg.

(Magánkiadás, Salgótarján, 2009)

„Egy nemzet intelligenciája csak akkora nagy,
amikorának irodalma mutatja.”

(Mikszáth Kálmán)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Nógrád Megye Önkormányzata, valamint a *Palócföld* irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat szerkesztősége a 2010. évre meghirdeti a

MIKSZÁTH-PÁLYÁZATOT.

A pályázaton eddig nem publikált, máshol egyidőben be nem nyújtott, mikszáthi hagyományokhoz kapcsolódó szépirodalmi művekkel, valamint tanulmányokkal lehet nevezni.

Maximális terjedelem: 15 flekk (1 flekk 1350 karakter)

A pályamunkákat 3 példányban, jeligével ellátva (feloldását zárt borítékban)

2010. június 15-ig

lehet benyújtani a *Palócföld Szerkesztőségének* címére (3101 Salgótarján, Pf.: 270).

A pályázatot a *Palócföld* folyóirat szerkesztősége bírálja el.

A pályázat díjai:

- I. 100 000 Ft
- II. 80 000 Ft
- III. 60 000 Ft

Eredményhirdetésre 2010 szeptemberében, a Nógrádi Megyenap és Kulturális Fesztivál keretében kerül sor.

A díjazott művek közzlésének jogát a *Palócföld* folyóirat fenntartja.

Nógrád Megye Önkormányzata

Palócföld Szerkesztősége

